

FRANCISCANS CATALANS A AMÈRICA SEGLES XVI-XX

En aquest article, només es pretén donar una visió molt àmplia i resumida dels franciscans catalans més coneguts, que anaren a missionar a les Amèriques, sobretot durant els segles XVIII i XIX.

Primers missioners a Amèrica

Els primers franciscans que anaren a Amèrica, després de la seva descoberta, estaven al servei espiritual dels espanyols, que acabaven de desembarcar al Nou Continent. Els seus contactes amb els indis foren esporàdics i sense cap tipus d'organització amb finalitat evangelitzadora.

La primera intervenció franciscana amb intent exclusiu, directe i organitzat d'evangelitzar els indis es produí quan el ministre general dels franciscans, fra Francisco de los Ángeles Quiñones, envià a les Amèriques dotze missioners, que es feren cèlebres com «els Dotze Apòstols», els quals arribaren a Mèxic el 13 de maig de 1524. Entre aquests dotze franciscans no hi havia tampoc cap català, però molt prompte trobem allí fra Joan de Perpinyà, de la custòdia franciscana de Barcelona. Es calcula que arribà a Mèxic la primavera de 1525. L'activitat de fra Joan entre els indis fou molt notable. Home de lletres, aprengué molt aviat la llengua dels indígenes i es dedicà plenament a la tasca de la seva evangelització. Morí amb fama de santetat al convent de Sant Francesc de Mèxic i és honorat com a Venerable. La seva mort se situa cap a 1550. Un company de fra Joan de Perpinyà, també de la custòdia de Barcelona, fou, segons la crònica del pare Jaume Coll, el pare Francesc de Montoliu, de la casa noble dels Montoliu.

En aquest mateix segle, trobem a Mèxic fra Esteve de Veyan, de la província franciscana de Catalunya. Tot el que sabem d'aquest missio-

ner és el que escriu sobre ell el pare Diego Muñoz en un informe que envià l'any 1583 al general de l'Orde. Hi diu que el pare Esteve anà a aquelles missions de Mèxic a l'edat de 60 anys i aprengué molt aviat la llengua dels indis.

Segle XVII

Després d'un segle i mig d'evangelització d'Amèrica, el panorama missioner havia canviat molt. Al principi, les missions vives foren una tasca fonamental; era el període de conquesta i organització, i tot era, d'alguna manera, frontera i missió. El nombre de criolls i espanyols establerts a Amèrica anava creixent i, a partir del segle XVI, els noviciats franciscans eren cada vegada més abundants en vocacions religioses. Al llarg del temps, d'altra banda, les zones evangelitzades eren cada vegada més extenses, i els canvis en el sistema d'assistència religiosa anaren creant nous problemes. I així, mentre avançaven les fronteres i sorgien noves poblacions cristianes, les missions es convertien en «doctrines» o parròquies d'indis, mentre que les ciutats sol·licitaven l'erecció de convents.

El segle XVII es pot considerar com un període de consolidació, tant en la part política com en la religiosa, i, tal vegada també, com un temps d'un cert estancament.

Mentrestant, es creava una nova congregació: la *Sagrada Congregació de Propaganda Fide*, fundada per Gregori XV amb la promulgació de la constitució apostòlica «*inescrutabili*» del 22 de juny de 1622. La seva competència s'estenia a totes les nacions del món. La intenció principal del papa era apartar l'activitat missionera de la ingerència i el control de les nacions i dinasties regnants, particularment d'Espanya i Portugal, que gaudien d'antics privilegis, tant a Orient (Terra Santa) com a Occident.

Cap a finals d'aquest segle XVII, comença per les missions franciscanes d'Amèrica un nou període d'extraordinari floriment. Podem considerar com a punt de partida l'any 1683, data en què fou establert el primer Col·legi Franciscà de Propaganda Fide a Nova Espanya.

A partir de llavors, aquests col·legis-seminaris de missioners, amb la seva doble finalitat de centres d'apostolat popular per a poblacions ja cristianes i de base de penetració en els territoris habitats encara per indis infidels, impulsaren notablement l'activitat missionera a tot Hispanoamèrica.

Encara que el nom de col·legis-seminaris ens indueix a pensar en centres de formació i ensenyament, en el nostre cas es tracta principalment d'assegurar un millor reclutament del personal missioner i de proporcionar a aquest un ambient propici per a la seva exclusiva dedicació a l'apostolat entre els indis.

Col·legi de missions de Querétaro

La idea de la creació d'un col·legi d'aquestes característiques es deu al franciscà mallorquí pare Antoni Llinars, que la portà endavant amb la fundació, a la ciutat de Querétaro (Mèxic), del *col·legi de la Santa Creu*.

El 1681 viatjà a Espanya, on reclutà vint-i-quatre franciscans per ingressar en aquest col·legi. Doncs bé, entre aquests hi havia un català, el pare Francesc Cassañas, nascut a Barcelona l'any 1656. L'activitat del pare Cassañas en les missions fou molt notable; morí en mans dels indis el 4 de juny de 1696, i fou el primer màrtir d'aquests col·legis de missions de Propaganda Fide.

El pare Llinars tornà a Europa, i l'any 1684 arribà a Espanya. A Roma havia obtingut l'aprovació definitiva de la seva idea sobre col·legis de missions i la de fundar aquests col·legis també a Espanya; el primer d'aquí fou el d'Escornalbou (Tarragona), l'any 1686.

Aquesta vegada organitzà també una expedició de missioners, a la qual s'uní el pare Pau Rebullida o Rebulleda, nascut prop de Fraga, però de mare catalana i establert a Catalunya des de molt petit. Destinat primer al col·legi de Querétaro, passà després a les missions de Guatemala, i morí en mans dels indis, en la conversió de Talamanca, el 17 de setembre de 1709.

Però fou, sobretot, durant els segles XVIII i XIX, quan es notà un entusiasme especial entre els franciscans catalans per anar a les missions d'Amèrica, en què eren molt actius, sobretot en les d'Ocopa, Tarija i Moquegua.

Col·legi de missions d'Escornalbou

Però ara ens volem deturar en el Col·legi de missions d'Escornalbou, del qual, en l'arxiu dels franciscans de Catalunya, es poden consultar gran part dels seus manuscrits. Situat en el bisbat i província civil de Tarragona, fou fundat pel pare Llinars, com adés hem dit, el 1686

amb franciscans, la majoria mallorquins, encara que al començament del segle XVIII ja quasi tots procedien de Catalunya. D'aquest col·legi i conduïts per fra Joaquim Durtí, l'any 1734 s'embarcaren cap a Amèrica els religiosos pare Pere Pont, mallorquí i el pare Marià Badia, natural de Reus, destinats a les difícils missions del «Cerro de la Sal», al Perú. Després, el 1751, el pare Aleix Forcadell anà al «Cerro de la Sal»; el pare Joan Calaf, al col·legi de Chillán (Xile), i el llec fra Josep Constants, al col·legi de Tarija.

El 1763 sortí d'Escornalbou una altra expedició de missioners, i els pares Francesc Roit i Josep Soler foren destinats al col·legi de Querétaro, on després, el 1769, fou destinat també el pare Pau Font.

El 1778 sortiren igualment d'Escornalbou cap al col·legi de Tarija els pares Antoni Comajuncosa, Joan Ferrer, Jeroni Escrigas, Josep Nevés i Tomàs Nicolau. Aquest fou destinat al col·legi de Moquegua, que es convertí en el feu dels franciscans catalans pel nombre i la qualitat dels missioners d'aquesta nacionalitat.

En una altra expedició, que tingué lloc l'any 1786, anaren al col·legi de Tarija els pares Mateu Camplà, Ignasi Tubau i Benvenut Vidal. A aquesta expedició s'uní també el pare Antoni Avellà, que no procedia d'Escornalbou. El pare Camplà fou destinat després a Moquegua, d'on fou superior dues vegades. El 1793 sortí igualment d'Escornalbou el llec fra Josep Parcet, destinat al col·legi de Panamá.

L'expedició següent sortí d'Escornalbou l'any 1796 amb el pare Josep Coll, el pare Jaume Macip, els llecs fra Ramon Llobet i fra Manuel Sanahuja, paleta molt expert que sobresortí com a arquitecte. Tots anaren a Moquegua.

Durant el segle XIX només foren dos els missioners d'Escornalbou que anaren a Amèrica: fra Marià Folch, que el 1816 anà a Moquegua, i el pare Francesc Fontnova, del qual no tenim altres notícies.

Missioners catalans a l'Alta Califòrnia

Explorada l'Alta Califòrnia pel governador català Gaspar de Portolà, fundà allí les primeres missions el mallorquí franciscà beat Juníper Serra. Per anar a aquestes missions, s'hi apuntaren alguns franciscans catalans, dels quals eren els més coneguts:

El pare Pere Font. Nasqué a Girona el 1737 i s'incorporà al col·legi de Querétaro el 1763; un germà carnal seu, el pare Pau Font, s'incorporà al col·legi de San Fernando de Mèxic. El pare Pere Font es dis-

tingí com a cantor, músic i copista de llibres corals. Estava molt impositat en matemàtiques i geografia. Traslladat el 1773 a les missions de Sonora, per ordre règia, acompanyà el 1775, en qualitat de geògraf, l'expedició que portava el capità Juan Bautista de Anza, encarregada de descobrir un camí que des d'Arizona portés a Puerto de Monterrey, a l'Alta Califòrnia. D'aquesta expedició, n'escrigué el «Diario». Morí a la missió de Pític el 6 de setembre de 1781 als 43 anys.

El pare Magí Català, nascut a Montblanc el 1761. Pertanyia al col·legi de San Fernando de Mèxic i des d'aquí fou destinat a la missió de Santa Clara de Califòrnia, on va romandre fins que, amb fama de santetat, hi morí el 22 de novembre de 1830. El 1885 s'obrí el procés de beatificació. Entre els companys catalans del pare Català podem anomenar el pare Josep Viader.

El pare Antoni Peyrí, que nasqué a Porrera (Tarragona) l'any 1769. També anà al col·legi de San Fernando de Mèxic el 1794. El 1796 fou enviat a les missions de l'Alta Califòrnia, on fundà, el 1798, la missió de Sant Lluís Rei. Fou un dels grans missioners del segle XVIII i sofrí molt dels governs liberals d'aquells temps.

El pare Narcís Duran, nasqué a Castelló d'Empúries (Girona) el 16 de desembre de 1776. Anà també al col·legi de San Fernando de Mèxic i el 1803 fou destinat a la missió de Sant Josep de l'Alta Califòrnia, com a ajudant del també català pare Bonaventura Fortuny. Entre 1838 i 1846 fou comissari prefecte de les missions de San Fernando de l'Alta Califòrnia. Excel·lí com a músic, i entre la seva producció hi ha publicada la seva *Missa de Catalunya*. L'any 1817 acompanyà el capità Luis Argüello en una expedició pels rius Sacramento i San Joaquín, per establir noves missions. El pare Duran deixà escrit un «Diario» d'aquesta expedició. Actualment tots els seus escrits es troben en la missió de Santa Bàrbara, i en l'edició d'algunes obres musicals dels missioners de Califòrnia (Mission Music of California, pel pare Owen, O. F. M., Los Angeles, 1941, p. 37-53) es transcriu la seva *Misa de Cataluña* a quatre veus iguals i una fotocòpia d'una pàgina original, procedent de la missió de Santa Inés.

El pare Antoni Dantí, nasqué a Santpedor cap a l'any 1760. Anà al col·legi de San Fernando de Mèxic el 1786. Enviat després a l'Alta Califòrnia, on arribà el 2 d'agost de 1790, fou destinat a la missió de San Francisco fins l'any 1796. Una vegada acompanyà l'alferes Hermenegildo Sal en l'exploració de la badia, en les proximitats d'Oakland. Dantí recomanà el lloc apropiat per a la nova fundació de la missió San Juan Bautista, que tingué lloc l'any 1797, i en aquest mateix

any de 1797 participà també en l'exploració dels llocs apropiats per a l'assentament de la missió de San José. Després tornà a Catalunya, però no sabem quan ni on morí.

Missioners catalans a Xile

El col·legi de Chillán (Xile) fou erigit a principis de 1756 pels franciscans del col·legi d'Ocopa. Aquest col·legi es féu càrrec, el 1767, de les conversions de les illes Chiloé en el temps de l'expulsió dels jesuïtes. Els catalans que missionaren en aquest col·legi són:

El pare Antoni Cuscó, que nasqué a La Granada (Tarragona) i morí en mans dels indis el 1792. Fou enterrat a l'hospici missioner de Valdivia. El també català pare Antoni Domènec, missioner a Xile; escrigué al guardià del convent de Sant Francesc de Vilafranca del Penedès, on li comunicava la mort del pare Cuscó, segons un document del nostre arxiu. El pare Joan Calaf, que possiblement fou un dels fundadors del col·legi de Chillán; el pare Joan Almirall; el pare Antoni Quadras, que arribà a aquest col·legi el 1789; el pare Antoni Domènec, que arribà a aquest col·legi el 1785, i comunicà la mort del pare Cuscó; el pare Joan Ramon, que arribà a Chillán el 1783, i el pare Antoni Rocamora, que hi arribà el 1790 o 1791.

Missioners més notables

El pare Joan Fogueres nasqué a Arbúcies el 24 de desembre de 1674. Fou catedràtic de la Universitat de Tarragona i lector jubilat. Ocupà altres càrrecs de responsabilitat dintre de la província franciscana de Catalunya i en alguns bisbats del Principat. És conegut, sobretot, pel seu càrrec de comissari general de totes les províncies de Nova Espanya (Mèxic), illes adjacents, Filipines, etc. Aquest nomenament el rebé l'11 de juny de 1743. Deixà alguna obra publicada. Morí a Mèxic el 16 d'octubre de 1747.

El pare Josep Amich nasqué a Barcelona cap a l'any 1711. En aquesta ciutat estudià ciències exactes i matemàtiques. Després el veiem al Perú com a expert en fortificacions militars al servei de la Corona espanyola. Intervingué en l'alçament dels plànols de les fortificacions del Callao.

Després, el 18 de març de 1750, apareix en el convent de San Francisco de Lima, on havia ingressat a l'orde franciscà. El 1765 s'incor-

porà al col·legi d'Ocopa, i, a partir de llavors, el pare Amich féu de missioner, explorador i cartògraf, ja que cap altre estava preparat per fer aquesta feina. Fou molt important la seva contribució cartogràfica per a les missions. Imbuït dels descobriments geogràfics dels seus antecessors, s'adonà que feia falta plasmar en mapes i croquis aquests coneixements geogràfics, que no s'havien pogut fer precisament per falta de nocions i instruments apropiats. Això havia estat la causa de molts errors geogràfics, dels quals no ens hem d'estranyar, perquè encara no estava fixada la nomenclatura de rius, muntanyes, tribus, etc. i, encara menys, la de les conques els rius Ucayali i Huallaga, que tot seguit corregí el pare Antich.

El 1770, quan el pare Amich era a Lima, el virrei Amat li encarregà unes tasques per a la defensa de les illes Otahití. Després d'això ja no figura més en públic i no sabem on ni quan morí. Deixà escrita una història de les missions del col·legi de Santa Rosa d'Ocopa, reeditada el 1988.

Esmentàvem adés el pare Antoni Comajuncosa, procedent del col·legi d'Escornalbou. Aquest franciscà nasqué a Altafulla (Tarragona) el 16 de juny de 1749. Féu estudis superiors en el col·legi de Sant Bonaventura de Barcelona, on s'especialitzà en teologia i filosofia. El 1775 ingressà en el Col·legi de Missions d'Escornalbou, i dos anys després, a l'edat de 29 anys, s'embarcà cap a Amèrica. La major part del seu temps el passà predicant missions al poble, exercicis espirituals als eclesiàstics, als col·legis, als missioners i als presos. Fou el braç dret del gran arquebisbe de La Plata Josep Antoni de San Alberto.

Es dedicà igualment, amb molt de zel, a la conversió i instrucció dels indis, com a conversor, durant dos anys, a Salina. Després, des de 1794 fins a 1801, fou comissari-prefecte de les 21 reduccions que aleshores tenia el col·legi de Tarija; les visità totes, des de la de Centa (avui Orà) fins a la de Pirai, a poca distància de Santa Cruz de la Sierra. Morí el 2 d'octubre de 1814 a l'edat de 61 anys. Deixà manuscrites algunes relacions de les missions, que després va publicar el pare Bernardino Izaguirre, OFM en la seva obra *Historia de las Misiones Franciscanas* publicada al Perú a partir de 1922.

El pare Narcís Girbau i Barceló nasqué a Palafrugell (Girona) el 17 de setembre de 1759. S'embarcà cap al Perú i el 1787 s'incorporà al col·legi de missions d'Ocopa. Al cap de dos anys de preparació, fou destinat a una important expedició al riu Ucayali i Pampes del Sacramento. Com era una operació de gran envergadura, no solament requeria una bona preparació, sinó, sobretot, l'home que pogués dur-la

a terme. I l'escollit per a això fou el pare Girbau (al Perú escriuen «Girbal»).

Era el 30 d'agost de 1790 quan emprengué aquella difícilíssima missió, amb dues canoes en les quals anaven el pare Girbau, uns indígenes com a intèrprets i l'avituallament necessari. Baixaren per les difícils i perilloses aigües del riu Huallaga, que desemboca al riu Marañón, i continuaren per aquest riu fins arribar al lloc on desemboca el riu Ucayali. Era el 13 de setembre quan la petita flota del pare Girbau enfilava la seva proa cap a aquest majestuós riu; aleshores començava, de veritat, la gran aventura de l'intrèpid misioner ja que era l'hora d'endinsar-se dins d'un gran riu desconegut. Després de diverses trobades amb els indis, que es desenvoluparen amistosament, als 23 dies de navegació, el 6 d'octubre del mateix 1790, arribà el pare Girbau a Sarayacu de Manoa, final de la seva etapa.

Després, el pare Girbau emprengué el regrés desfent el camí d'anada, i arribà el 19 de desembre al poble cristià de Cumbaza, on s'assabentà que havien corregut rumors de la seva mort a mans dels indis de l'Ucayali.

Aquí reposà unes setmanes, fins que el 10 de febrer de 1791 continuà el viatge cap a Lima per donar compte a les autoritats de l'ordre i civils dels resultats de la seva expedició. Sense esperar-s'ho, fou rebut aquí com un heroi. L'aventura del pare Girbau meravellà tota la ciutat de Lima i el virrei ponderà molt que un català hagués tingut el valor de fer aquell viatge de reconeixement tan penós i amb perills de tota mena.

L'expedició despertà la curiositat pública i la gent llegí amb avidesa el «Diario» del pare Girbau que publicà a partir del 22 de setembre de 1791 en el periòdic de Lima *El Mercurio de Perú*. Aquest viatge impressionà també els europeus, que llegiren el desenvolupament d'aquesta expedició en el *Viajero Universal* i en *El Mercurio Español*.

Un dels fruits d'aquesta expedició fou l'alçament, per primera vegada, del mapa de l'Orient peruà, que publicà la *Sociedad de Amigos del País* en el *Mercurio Peruano*. Aquest treball cartogràfic era de gran importància per a les missions, ja que per comunicar-se entre elles si calia conèixer el curs dels rius i els seus afluents, únics camins de comunicació. El pare Girbau tornà a fer el mateix camí per organitzar les missions en aquell lloc, tal com ho havia promès als indis.

Però llavors no hi anà sol; el pare Bonaventura Marquès, fill també de Palafrugell, on nasqué el 20 de gener de 1748, l'acompanyà en aquesta nova aventura. El pare Bonaventura era a les missions de Huánuco quan se l'escollí per acompanyar el pare Girbau en aquesta

segona expedició per l'Ucayali. El 13 de juliol de 1791 emprengueren el viatge i el 22 de novembre arribaren a Sarayacu. El pare Girbau, com se li havia encomanat, féu exploracions pels voltants, però hagué d'abandonar aquella missió per malaltia, encara que després hi tornà. El pare Bonaventura Marquès, especialista en llengües indígenes, compongué el *Vocabulario de los idiomas indicos conocidos por Cunibos y Panao o Setabas, o sea, fragmentos del arte del idioma cunivo... y Vocabulario de la lengua del Campo*.

El pare Ramon Busquets nasqué a Reus el 31 d'agost de 1772. Fou cèlebre per les seves expedicions relacionades amb l'enllaç entre les missions d'Ocopa, al nord del Perú, on hem trobat el pare Girbau, i les missions del col·legi de Moquegua, al sud del Perú. El punt de partida fou la missió de Cocabambilla, on missionava el pare Busquets el 1802.

Aquí arribava un dia el pare Cristòfol Rocamora, que havia nascut també a Reus el dia 2 de setembre de 1774, per començar una expedició per aquells rius amb la intenció de comprovar si era possible la connexió amb les missions del nord per aquells cabalosos rius. El pare Rocamora, que sortí de la missió de Cocabambilla el 2 d'agost de 1805 per emprendre aquella expedició, fou el primer que sabé que el curs de les aigües del riu Cocabambilla el podia portar fins al riu Ucayali i, per tant, comunicar-se amb les missions d'Ocopa. Ell descobrí, durant aquesta expedició, que el riu Urubamba era afluent de l'Ucayali, quan el recorregué fins a arribar molt a prop del riu Tambo, precisament en la seva desembocadura directa a l'Ucayali. El pare Rocamora no pogué continuar l'expedició, però deixà el camí expedit per la gran aventura d'unir el sud amb el nord del Perú per via fluvial.

El pare Rocamora organitzà una altra expedició, i en aquesta l'acompanyà el pare Busquets i el pare Joan Montserrat. El pare Vicenç Ferrer, també català, anà amb ells fins a la missió de Timbau.

S'embarcaren el dia 1 de setembre de 1806 i, entre d'altres, la peripècia més greu fou que el pare Rocamora caigué al riu i estigué a punt de morir. Això l'obligà a abandonar l'expedició que continuaren els altres, en què quedà al capdavant d'aquesta el pare Busquets. Pel camí es fundaren algunes missions al capdavant de les quals es quedà el pare Montserrat. D'altra banda, el pare Busquets continuà navegant fins a l'Ucayali, i aconseguí la comunicació entre les missions del nord i del sud. Després continuà el viatge fins a Lima en un recorregut sense precedents.

El mateix pare Busquets, el 1843, formà part, com a guia, d'una expedició organitzada pel Govern francès. Era una comissió que, per

l'avenç de les ciències i per intensificar les relacions comercials amb el Perú, volia estudiar la regió del riu Ucayali. La direcció la portava el comte de Castelnau, i tant aquest com el capità Carrasco volgueren que els acompanyés el pare Busquets, per la seva experiència. El pare Busquets ja era gran i coneixia molt bé els perills del riu i, no obstant això, s'oferí com a guia i capellà. S'embarcaren a Cocabambilla el 14 d'agost de 1846 en quatre fràgils canoes. Per mala fortuna, en un moment del viatge, un corrent molt ràpid els anuncià la proximitat d'una cataracta i tots es tiraren a l'aigua i nedaren fins a terra, però al pare Busquets no li era possible fer-ho per la seva edat i es quedà a la canoa; des de terra el veieren resar mentre la seva embarcació corria amb velocitat cap a l'abim. Era el 26 d'agost de 1846.

Franciscans catalans a Amèrica, després de 1835

Foragitats els religiosos dels seus convents el 1835, molts d'ells passaren a Itàlia, i des d'allí, a les missions americanes. Entre ells hi ha aquests catalans:

El pare Ferran Pallarés. Havia nascut a Reus el 12 d'octubre de 1814 i, quan era estudiant el 1835, passà a Itàlia, on continuà els estudis. El 1837, s'enrolà en l'expedició del pare Herrero i acabà la carrera a Lima, on fou ordenat sacerdot l'any 1838. Fou un dels restauradors del col·legi de missions d'Ocopa. El 1845 estigué a Europa i s'emportà cap a les missions un bon grup de religiosos. Fou tres vegades guardià del col·legi d'Ocopa (1846, 1855 i 1867). El 1852 fou nomenat prefecte de missions. Durant el seu govern va donar un gran impuls a les missions i morí a Tarma el 30 d'octubre de 1873. Escrigué una part de la història del col·legi d'Ocopa.

El pare Rafael Sans nasqué a Reus el 4 d'abril de 1812. Feia poc que s'havia ordenat sacerdot, en el temps de l'exclaustració de 1835, i aquest mateix any es refugià a Itàlia, des d'on, el 1837, s'embarcà a Amèrica amb l'expedició del pare Herrero. Destinat al convent de La Paz (Bolívia), assistí a la fundació del col·legi de missions d'aquesta ciutat. Fou un dels primers moradors del Santuario Nacional de Copacabana, quan el 1842 el govern de la nació el lliurà als franciscans.

Viatjà a Europa per recol·lectar missioners. En el capítol de 1860 fou elegit prefecte de missions del col·legi de La Paz i, al tornar de la seva visita pastoral, es trobà amb la notificació del seu nomenament de definidor general de l'Orde amb residència a Roma. Però al cap d'un

any de ser a Roma (el 1864), el deixaren tornar a les seves missions americanes. Abans, però, féu un viatge a Terra Santa, del qual escrigué un llibre que publicà el 1867. Nomenat després visitador general de Xile, el 1872 emprengué el viatge cap a aquesta nació, i, acabada la visita, tornà al col·legi de La Paz, on morí el 28 d'agost de 1899 a l'edat de 87 anys.

El pare Josep Puigdengolas i Ramoneda nasqué a Sant Boi de Llobregat el 24 de desembre de 1801. El 25 de juliol de 1835 residia en el convent de Sant Francesc de Barcelona. Pogué passar a Itàlia i el 1837 s'allistà a l'expedició del pare Herrero, en companyia de Rafael Sans. A Bolívia, on fou destinat, hi passà disset anys. El desembre de 1854 fou traslladat a l'Argentina i a Salta fou un dels fundadors del col·legi de missions de San Diego. D'aquest col·legi ell és el primer que surt a les missions vives, i establí la primera reducció anomenada «Esquina Grande», situada al marge del riu Bermejo en ple Chaco argentí. Morí en mans dels indis el dia 10 de novembre de 1860. El pare Puigdengolas era conegut com *el gran misionero de Esquina Grande* i també com *l'Apòstol y mártir del Chaco*. Està enterrat en el convent franciscà de Salta.

El pare Pere Gual i Pujades nasqué a Canet de Mar (Barcelona) el 27 de febrer de 1813. A causa dels esdeveniments de 1835, es refugià a Itàlia, i s'incorporà al grup de catalans que formaven part del Retir d'Amèlia, on es fomentava l'esperit de les missions d'Escornalbou. El 1845 s'uní a l'expedició del pare Ferran Pallarés, que el portà al Perú, on ingressà al col·legi d'Ocopa del qual fou guardià diverses vegades. El 1853 fou un dels que fundaren el convent franciscà anomenat «de los Descalzos», del qual fou el primer superior.

El seu prestigi en virtut i intel·ligència fou molt gran. Era doctor en dret i teologia, i ocupà el càrrec de comissari general del Perú, Equador i Colòmbia. Al ser nomenat definidor general de l'Orde hagué d'assistir al Capítol General que el 1862 tingué lloc a Roma i, per delegació de l'arquebisbe de Lima, assistí al Concili Vaticà I (1869-1870).

El 1862 intentà fundar un col·legi de missions per al Perú en l'antic convent de Sant Tomàs de Riudeperes, prop de Vic (Barcelona). Aquí el trobem el 30 d'agost de 1862 juntament amb altres religiosos vinguts d'Itàlia, alguns d'ells catalans, com el pare Francesc Pujol. Aconseguiren viure-hi fins al 1868, en què els revolucionaris els obligaren a abandonar-lo.

Al seu zel es degué la reforma dels clergues de Lima i de diverses comunitats religioses. Fou un gran predicador i escriptor, i deixà moltes

obres publicades. Morí en el convent «de los Descalzos» de Lima el 3 de setembre de 1890 i al Perú la seva mort es considerà com a desgràcia pública.

El Vble. pare Josep M. Masià, bisbe de Loja, nasqué a Mont-roig (Tarragona) el 30 de desembre de 1832. Era estudiant de filosofia en el convent de Berga, on l'atrapà l'exclaustració de 1835. L'any següent passà a Itàlia, on completà els estudis i fou ordenat sacerdot el 22 de desembre de 1838. Passà al Retir d'Amèlia amb el cèlebre pare Josep Costes de la Portella, missioner d'Escornalbou i altres franciscans catalans, on feren reviure les cèlebres missions d'aquest col·legi. Aquí està durant disset anys predicant missions populars i exercicis espirituals. Al passar per allí el pare Pau Bastarras, s'allistà a la seva expedició i el 1852 s'embarcà cap a Amèrica, on és destinat al convent de Nuestra Señora de los Ángeles de Lima (vulgarment «Descalzos»), del qual fou tres vegades guardià. Es dedicà a predicar missions populars, i era tan gran l'afluència de la gent, que havia de fer-ho, moltes vegades, en les places públiques.

El 1872 fou nomenat comissari general dels franciscans al Perú, Equador i Colòmbia. Aquí era president García Moreno, el qual presentà el pare Masià a Pius IX com a candidat a bisbe de Loja. Fou consagrat bisbe a Lima l'any 1876. El 13 de setembre de 1878 hi hagué canvi de govern a l'Equador i García Moreno fou executat. El pare Masià hagué d'abandonar el país i refugiar-se a Lima, on morí santament el dia 25 de gener de 1902.

El pare Francesc Espoy nasqué a Tarragona el 2 d'octubre de 1814. Arribà a Amèrica el 1848 amb l'expedició del també català pare Francesc Grau. Fou una de les grans figures del col·legi de missions d'Ocopa; mestre de novicis; cinc vegades guardià i, sobretot, un gran servent de Déu. Morí el 3 d'agost de 1896 en el mateix col·legi d'Ocopa.

El pare Lleonard Cortés nasqué a Barcelona el 2 de febrer de 1826. Llegint una carta del pare Pere Gual, publicada pels periòdics de Barcelona, sobre la mort d'un missioner d'Ocopa, li entrà la vocació de missioner i escrigué al mateix pare Gual sobre la seva vocació i s'embarcà, al seu moment, cap a Amèrica, on desenvolupà una magnífica tasca de missioner.

El pare Josep Cors nasqué a Santa Coloma de Farners el 1813 i entrà a l'orde franciscà en el convent de Berga, però molt aviat hagué de deixar-lo per les lleis de supressió dels convents. Refugiat a Itàlia i quan encara era estudiant, s'allistà a l'expedició del pare Herrero, que recollia religiosos per donar vida als col·legis de missions d'Amèrica. Aquí hi

arribà l'any 1837 i, a l'acabar els estudis, fou ordenat sacerdot a la ciutat de Sucre o Chiquisaca. L'any 1841 el seu col·legi de Tarata, al qual pertanyia, l'envià a les missions vives dels indis guaraní, entre els quals, amb zel extraordinari, s'oblidà de si mateix sense preocupar-se de les seves malalties. Allí exercí el ministeri apostòlic durant 36 anys. Morí al col·legi de Sucre el 19 de juny de 1878.

El pare Josep Cardús nasqué a Barcelona, però entrà a l'orde franciscà a Bolívia i pertanyia al col·legi de Tarata. Fou conversor dels indis guaraní. El pare Cardús és conegut, sobretot, pel seu llibre *Las Misiones Franciscanas entre los infieles de Bolivia... el 1883 y 1884 con una noticia sobre los caminos y tribus salvajes... y un mapa para servir de ilustración*, publicat a Barcelona el 1886.

El pare Josep M. Vila nasqué a Sant Pere de Les Preses (Girona), prop d'Olot, el dia 3 d'abril de 1849. Anà a Amèrica i després, per motius de salut, tornà a Catalunya i s'incardinà a la província franciscana de Catalunya, recentment restaurada pel pare Ramon Boldú. El 1882 passà a les missions de la Xina, al nord de Shantung, on l'atrapà la revolució dels bòxers (1882-1901). En aquesta regió els cristians de Shantung foren les principals víctimes, i el pare Vila, el principal observador occidental dels fets revolucionaris. El 1908 tornà a Catalunya, on morí l'any 1915. D'ell conservem els originals manuscrits de la seva vida i de les seves activitats missioneres a Amèrica; també s'hi troben relacions molt interessants, avui encara inèdites.

Comissaria, custòdia i vice-província de San Francisco Solano de Río IV

Una vegada restaurada la província franciscana de Catalunya l'any 1878, i al començament del segle XX ja amb suficient personal, aquesta acceptà el suggeriment del ministre general de l'Orde d'anar a l'Argentina. Per això, a principis de setembre de 1910, s'embarcaren cap a Amèrica els franciscans pare Joan Domènech i pare Francesc Bragulat. Arribats a la seva destinació els primers dies de l'any 1911, prengueren possessió de l'ex-col·legi de missions de Río IV, província i bisbat de Córdoba (Argentina). El juliol de 1913 s'acceptà també, com un annex al convent de Río IV, la missió de la Pampa central. Posteriorment, aquesta comissaria es convertí en custòdia.

I així va continuà aquesta missió dels franciscans catalans a Amèrica actualment, fins que el 26 d'octubre de 1989, la custòdia de Río IV i la

Pampa, juntament amb la custòdia dels franciscans de València, es convertiren en la vice-província independent de San Francisco de Solano, en la qual han quedat la majoria de franciscans que hi missionaven.

I, amb això, s'ha donat per acabada la missió americana dels franciscans de Catalunya.

JOSEP MARTÍ I MAYOR, O.F.M.

Bibliografia

Aquesta és la bibliografia essencial d'on s'han recollit totes les notícies que apareixen en aquest article:

Arxiu històric dels franciscans de Catalunya a Barcelona

Pioneros de la cruz en México, pel pare Lino G. Canedo, O.F.M., Madrid, B.A.C., 1988.

Crónica de la Seráfica Provincia de Cataluña, pel pare Jaume Coll, Barcelona 1738 i edició facsímil, Madrid 1981.

Las misiones del Colegio de San Fernando de Méjico, pel pare Fidel de Lejarza, A.I.A. (1946), 89-97.

El Colegio Seminario del Arcángel San Miguel de Escornalbou, pel pare Joan Papió, O.F.M., Barcelona, 1765 (Edició facsímil del 1987).

Crónica de los Colegios de Propaganda Fide de Nueva España, pel pare Félix de Espinosa, O.F.M., 1a. edició, Mèxic, 1746, 2a. edició, Washington, 1964.

El P. Antonio Llinás y los Colegios de Misiones hispanoamericanas, pel pare Eduardo Faus, O.F.M., en A.I.A., 16 (1921), 293-341 i 17 (1922), 176-244.

Escornalbou, Colegio-Seminario de Misioneros de Propaganda Fide, per José Martí Mayor, O.F.M., en A.I.A., 42 (1982), 293-342.

El Colegio Franciscano de Propaganda Fide de Moquegua, pel pare Fernando Domínguez, O.F.M., Madrid, 1955.

El Colegio Franciscano de Tarija y sus misiones, pel pare Corrado, Quaracchi, 1884.

Un misionero santo, o sea, vida, virtudes y milagros del P. Magín Catalán, pel pare Ceferino Engelhardt, O.F.M., Barcelona, 1924.

Franciscanos memorables en México, pel pare Fidel Chauvet, Mèxic, 1983.

Historia de las misiones del convento de Santa Rosa de Ocopa, pel

pare José Amich, O.F.M., 1a. edició, Barcelona, 1883, i una recent edició al Perú, el 1988.

Las misiones franciscanas entre los infieles de Bolivia (1883-1884), pel pare Josep Cardús, Barcelona, 1886.

Historia de las Misiones del Colegio de Chillán, pel pare Roberto Lagos, O.F.M., Barcelona, 1908.

Historia de las Misiones Franciscanas... del Perú, pel pare Bernardino Izaguirre, O.F.M. en 13 volums. Lima, 1922-1927.

Biografía del Ilmo. y Rmo. P. Fr. José Mª Masiá, obispo de Loja (Ecuador) 1815-1902, pel pare Bernardino Izaguirre, O.F.M., Barcelona, 1904.

Mis memorias, pel pare Rafael Sans, Tarata, 1911.

Las misiones del oriente peruano y el P. Narciso Girbau y Barceló, O.F.M., pel pare José Martí Mayor, O.F.M., en A.I.A., 46 (1986), 865-884.

Libro de incorporaciones y desincorporaciones del Colegio de Ocopa, pel pare Julián Heras, O.F.M., Lima, 1970.

